

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Blomqvist, Jarkko

Title: Pidemmälle vietyä johdatusta biopolitiikkaan

Year: 2012

Version:

Please cite the original version:

Blomqvist, J. (2012). Pidemmälle vietyä johdatusta biopolitiikkaan.
Kansalaisyhteiskunta-lehti, 2012(1), 80-84. <http://kans.jyu.fi/lehti/numero-1-2012>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

PIDEMMÄLLE VIETYÄ JOHDATUSTA BIOPOLITIIKAN KÄSITTEESEEN

Thomas Lemke (2011). *Biopolitics: An Advanced Introduction*. New York: NYU Press 2011. (Translated by Erick Frederick Trump)

Jarkko Blomqvist*

Useimmat meistä Foucault'n teoretisoinneista kiinnostuneet tietävät ainakin suurin piirtein mitä hän on biopolitiikasta sanonut. Mutta jos lukijaa kiinnostaa tietää mitä kaikkea muuta tämän käsitteen ympärillä on tapahtunut, kannattaa lukea miten Thomas Lemke jäljittää kirjassaan biopolitiikkaa koskevaa ajattelua 1900-luvun alusta lähtien päätyen sen uusimpiin muotoiluihin.

Thomas Lemke on saksalaisen Goethe-yliopiston sosiologian professori ja tunnettu etenkin Michel Foucault'n ajattelun tulkitsijana. Kirja on käännös jo viisi vuotta sitten Lemken kirjoittamasta teoksesta *Biopolitik zur Einführung* (Hamburg: Junius, 2007). Uuden otsikon ohella kirjaan on päivitetty uudempaa kirjallisuutta ja huomioitu yhdysvaltalaislukijakunta vähentämällä viittauksia joihinkin nimenomaan saksassa käytyihin akateemisiin debatteihin. Teos on osa *Biopolitics* kirjasarjaa (julkaisija NYU Press), joka on sarjan toimittajien (Monica J. Casper & Lisa Jean Moore) mukaan pyrkinyt poikkitieteellisen tutkimuksen vaalimiseen, koska nykyiset ruumiilliset ja ruumiiseen paikannettavat problematisoinnit eivät aukea ilman monipuolisia, päällekkäisiä ja jopa kilpailevia analyttisiä lähestymistapoja.

Näitä lähestymistapoja tässä teoksessa onkin runsaasti. Oman lukunsa saavat Michel Foucault, Giorgio Agamben ja Michael Hardt sekä Antonio Negri, joiden lisäksi Lemke esittelee ison joukon muita tunnettuja tieteilijöitä. Osansa saavat muun muassa Nikolas Rose, Paul Rabinow, Anthony Giddens, Agnes Heller ja Ferenc Fehér. Kirja on ohut mutta täynnä asiaa. Tämä on osaltaan sen hyvyys ja huonous. Välillä Lemke niputtaa kirjassaan aika helponoloisesti erilaisia teorioita ja ajattelijoita yhteen ja erikseen – osoittaen näiden vahvuudet ja heikkoudet – joista useimmat kuitenkin esitellään vain muutaman sivun aikana. Kaiken kaikkiaan teksti

* Jarkko Blomqvist on tutkimusavustaja kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelmassa Jyväskylän yliopistossa. Email: jarkko.blomqvist@jyu.fi

pysyy mielestäni silti hyvin johdonmukaisena ja ymmärrettävänä. Jos olisin järjestämässä kurssia biopolitiikasta, tässä olisi oiva kirja luettavaksi ennen kurssin alkua. Kirja on erityisen hyödyllinen kaikille meille, jotka ovat vasta paneutumassa biopolitiikan teemaan. Aihepiiriä jo hyvin tuntevalle tai näkökulmansa jo valinneelle se ei välttämättä tarjoa kovin pitkäkestoista lukukokemusta, tosin ensimmäisen laatuaan tästä vinkkeistä.

Ymmärrettävyydessä voisi olla ongelmia siksi, että tämä sinänsä yksinkertainen käsitepari on saanut lukuisia tulkintoja ja teoreettisia sovelluksia monilla eri tieteenaloilla. Biopolitiikka tarkoittaa kirjaimellisesti (Kreikan: *bíos* = elämä) politiikkaa, joka käsittelee elämää. Sen saattaa löytää kuitenkin hyvin monenlaisista yhteyksistä niin luonnontieteissä, taloustieteissä kuin sosiaalitieteissä. Biopolitiikasta puhutaan maataloustuotteiden taloudellisen ohjauksen yhteydessä, lääketieteellisen tutkimuksen tukemisessa tai esimerkiksi turvapaikkapolitiikassa. Sen yhteydessä voidaan viitata neoliberalismin nousuun tai se saattaa näkyä sujuvasti niin tieteellisissä kuin journalistisissa teksteissä melko yleisellä tasolla ja neutraalina käsitteenä, jolla kuvataan (bio)teknologisten ja lääketieteellisten innovaatioiden sosiaalisia ja poliittisia vaikutuksia. Biopolitiikka on myös esiintynyt niin ”vanhan oikeiston” kuin ”uuden vasemmiston” teksteissä. Sosiaalitieteissäkin käsite on saanut erilaisia painotuksia ja kysymyksenasetteluita filosofian, yhteiskuntateorian ja politiikan tutkijoiden toimesta, kuin myös tieteen- ja teknologiantutkimuksen, medikaalisen sosiologian ja feminististen teorioiden parissa. Usein sitä käytetään hieman ristiriitaisin ja jopa vastakkaisin merkityksin, mutta kaikkineen tämän termin parissa käytävän debatin intensiivisyys vihjaa, että käsite tavoittaa jotain olennaista meidän ajassamme.

Näitä erilaisia teoreettisia asetelmia ja käsitteen käyttötarkoituksia ei kuitenkaan ole aikaisemmin pyritty kontekstualisoimaan, eikä käsitteen historiaa ole tällä tavalla kirjoitettu yksiin kansiin. Debateissa voi olla vaarana, että keskustelua käydään ikään kuin olisi hyvin selvää mitä kukin on aiheesta sanonut. Foucaultakin aihe jäi pahasti kesken. Lemken tavoite on tuoda selkeyttä tähän keskusteluun esittämällä ”yleinen” historiallinen katsaus biopolitiikan käsitteeseen ja tarkastella sen merkittävyyttä nykyisissä debateissa. Lisäksi hän esittelee lyhyesti oman teoreettisen panoksensa kirjan lopussa, josta analyttisemmän version ilmeisesti

löytää hänen teoksestaan *Gouvernementalität und Biopolitik* (2007).

*

Foucault lienee siis biopolitiikka-termin tunnetuin kehittäjä ja häntä voidaan pitää suunnannäyttäjänä biopoliittisen ajattelun historiassa. Biopoliittisella ajattelulla oli oma akateeminen historiansa jo ennen Foucault'n teorioita, jonka filosofisen taustan voi löytää vielä kauempaa historiasta niin sanottujen elämänfilosofien (*Lebensphilosophie*) kirjoituksista, kuten Friedrich Nietzschen. (ks. Esposito 2008, 16, 81.) Foucault'n ajatukset biopolitiikasta saivat runsaan ja monipuolisen vastaanoton ja ne "elävät" yhä lukuisten korjaus- ja jatkokehittelyehdotusten ansiosta. Tämä tulee teoksessa hyvin esiin.

Lemke lähtee kirjassaan liikkeelle esittelemällä kaksi varhaista teoreettista katsontakantaa biopolitiikkaan, naturalistisen (*naturalist*) ja politistisen (*politacist*). Erilaiset naturalistiset käsitykset perustuvat näkemukseen "elämästä" politiikan perustana, joiden yhteydessä sana biopolitiikka esiintyi tiettävästi ensimmäisen kerran ruotsalaisen valtiotieteilijän Rudolf Kjellénin toimesta vuonna 1924. Tämä teorioiden kirjo pitää sisällään niin käsitykset valtiosta eräänlaisena elävänä organismina – jossa vain sellainen politiikka, joka kohdistaa itsensä biologiaan perustuviin luonnonlakeihin ja noudattaa näitä, voi olla legitiimiä ja todellisuuden mukaista – kuin myös kansallissosialistien biopoliittisen ajattelun, jonka myötä termi sai rasistisia piirteitä. Samaan hengenvetoon kansallissosialistien kanssa ei voida kuitenkaan puhua myöhemmin 1960-luvulta lähtien politiikan tutkimuksen piirissä kehitellyistä ideoista, joissa nähtiin biologiaan pohjaavien käsitteiden ja tutkimusmetodien olevan hyödyllisiä myös poliittisen toiminnan tutkimuksissa. Tätäkään joukkoa ei voi kuvata yhtenäiseksi eikä yksimieliseksi, mutta Lemken näkemyksen mukaan näitä teoreettisia suuntauksia yhdistää ainakin ajatus sosiaalitieteiden riittämättömyydestä selittää ihmisen käyttäytymistä, joka suurelta osin on biologisesti ehdollistettu. Nämä ajatukset elävät vieläkin, myös Suomessa on aivan viime vuosina esitetty näkemyksiä evoluutiota koskevan tutkimuksen tärkeydestä myös yhteiskuntatieteille.

Niin ikään 1960-luvun aikoihin ilmaantui toisenlainen katsontakanta, jonka Lemke nimeää politistiseksi (*politacist*). Nämä teoriat näkevät puolestaan "elämän" politiikan kohteena. Biopolitiikka merkitsee tällöin

eräänlaista politiikan (käytännön) ”alaa”, joka pyrkii säätelemään ja ohjaamaan erilaisia elämänprosesseja. Näiden keskustelujen yhteydessä puhuttiin eritoten ekologisesta biopolitiikasta ja tekniskeskeisestä biopolitiikasta, joiden versot ovat edelleen voimissaan povaamalla toivoa sellaisen ohjelman muodossa, jossa tuotannon keinot ovat energiatehokkaita, saastuttavat vähän ja suojelevat sekä säästävät luonnonvarojamme. Tällöin biopolitiikan käsitettä käytetään määriteltäessä uudenlaista politiikan kenttää, joka kehkeytyy uusien teknistieteellisten ja bioteknologisten menetelmien johdosta.

*

Lemken – kuten aikanaan oli Foucault’n – keskeisin teesi on osoittaa, että nämä molemmat kannat ovat riittämättömiä tavoittamaan biopoliittisten kehityskulkujen ulottuvuudet. Kummatkin ääripäät tietyllä tapaa olettavat, että joko biologia selittää politiikkaa tai että politiikka sääntelee biologiaa. ”Elämä” ja ”politiikka” pitäisi ymmärtää dynaamisen suhteen elementeiksi, eikä ulkoisiksi ja itsenäisiksi kokonaisuuksiksi. Lemken näkemys on, että molemmat näkökannat pienentävät politiikan merkitystä käsittämällä sen reaktiiviseksi, perästä seuraajaksi tai takautuvaksi. Hän myös varoittaa uudempien teorioiden taipumuksista puhua toistensa ohi ja hahmottelee yhtenäisempää biopoliittista tutkimuskarttaa, samantapaista johon Rabinow ja Rose (2006) ovat niin ikään pyrkineet.

Lemke puhuu biopoliittisen analyysin puolesta pyrkimällä osoittamaan, että oletetun pysyvä raja luonnollisen ja poliittisen välillä ei ole niinkään poliittisten toiminnan syy vaan sen seuraus. Kun elämästä itseltään tulee politiikan kohde, tällä on seurauksensa poliittisen toiminnan perusteille, keinoille ja päämäärille. Lemken ehdottama analyysi pohjaa Foucault’n tavoitteeseen kytkeä biopolitiikka laajempaan teoreettiseen kehykseen eli ”hallinnan taitoon”.

Nykyiset biopoliittiset ajatusmallit perustuvat muuttuvaan ja lisääntyvään tietoon ruumiista ja biologisista prosesseista. Ymmärrys Ihmisten biologisista ominaisuuksista on ennennäkemättömällä tavalla mahdollistanut elämän ”peukaloinnin”, sen mittaamisen ja tarkkailun, määrittäen normeja, standardeja ja keskiarvoja. Nämä johtavat erilaisiin toimenpiteisiin; korjauksiin, rajauksiin, normalisointiin ja kurinalaistamiseen,

jotka menevät alueille mitkä joskus ymmärrettiin luonnollisina tai itseltään selvinä faktoina, mutta ovat nyt avoimia teknologisille tai tieteellisille väliintuloille. Historiallisesti tarkoituksena on tuoda näkyväksi se, miten viimeisten vuosikymmenten aikaan ”elämän” tärkeys politiikalle on kasvanut ja miten samalla itse politiikan määrittely on muuttunut. Niin yksilöllisen kuin kollektiivisen elämän parantamiseen ja pidentämiseen sekä suojelemiseen erilaisilta vaaroilta ja riskeiltä liittyvät aiheet ovat vallanneet alaa yhä enemmän poliittisista debateista.

Lemken mukaan biopolitiikkaa ei voi yksioikaisesti leimata tietyksi poliittiseksi toiminnaksi tai politiikan alaksi, joka käsittelee elämän prosessien sääntelyä ja hallintaa. Biopoliittisen analyysin merkitys on sen kyvyssä tehdä näkyväksi ne aina tilannesidonnaiset, aina epävakaa erot politiikan ja elämän välillä, luonnon ja kulttuurin, toisaalta abstraktin ja kyseenalaistamattoman alueen sekä toisaalta moraalisen ja lainopillisen toiminnan välillä. Sen tarkoitus on kysyä kysymättömiä ja luoda ongelmia. Parhaimmillaan se avaa uusia katsontakantoja ja rikkoo vakiintuneita tieteellisiä ja poliittisiä rajoja. Empiirisesti biopoliittiset problematisoinnit vaativat niin lääkinnällisten, poliittisten, sosiaalisten kuin (tekni) tieteellisten seikkojen tuomista yhteen laajemmissa konteksteissa. Biopoliittiset ilmiöt vaativat kriittistä katsetta, koska ne eivät noudata mitään välttämätöntä logiikkaa vaan ovat alisteisia tietyille ja jopa sattumanvaraisille järkeilytavoille, jotka pitävät sisällään institutionaalisia mieltymyksiä ja normatiivisia valintoja.

Luulenpa, että kirjan viimeinen luku, jossa Lemke omaa analyysiaan tuo esille, pohjaa teokseen *Gouvernementalität und Biopolitik* (2007), jonka käännöstä me saksaa taitamattomat jäämme vielä odottamaan.

Kirjallisuus

- Esposito, Roberto (2008). *Bios: Biopolitics and Philosophy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lemke, Thomas (2007). *Biopolitik zur Einführung*. Hamburg: Junius.
- Lemke, Thomas (2007). *Gouvernementalität und Biopolitik*
- Rabinow, Paul & Nikolas Rose (2006). *Biopower today*. *Biosocieties* 1(2): 195–217.